

Elena Sánchez-Montijano

Investigadora sènior, CIDOB

Schengen és l'acord firmat el 1985 pel qual es crea un territori únic sense fronteres dins la Unió Europea. Es tracta d'un gran pas, no només per a la integració d'Europa sinó, i especialment, per a la creació i el desenvolupament d'una ciutadania europea. Schengen no solament permet que els ciutadans dels estats signants puguin travessar les fronteres sense passaport sinó que, a més, encoratja l'aproximació i l'entesa entre ells. Schengen és reconegut pels ciutadans europeus no només com un pilar fonamental per a la Unió, sinó com el principal dels èxits aconseguits. Tanmateix, la crisi dels refugiats fa que s'estiguin posant en dubte aquests èxits i que es qüestionin la viabilitat i la continuïtat d'aquest dret.

No és la primera vegada que els estats membres tanquen fronteres. La mateixa legislació europea estableix que, en aquells casos en els quals així ho exigeixi l'ordre públic o la seguretat nacional, es podrà fer, però sempre de manera temporal. La interrupció de la llibertat de circulació de persones per motius vinculats a la mobilitat de persones s'ha plantejat en diverses ocasions. Exemple d'això és l'acord bilateral entre els caps d'estat francès i alemany, Sarkozy i Merkel, a finals del 2011 davant de les dificultats per controlar les fronteres exteriors dels estats membres per causa de l'arribada de nacionals de tercers països. No obstant això, va ser el tancament de frontera entre Itàlia i França el 2011, davant de l'increment d'immigrants irregulars procedents del primer país, l'exemple que més s'assembla a la crisi actual. Avui, és la reimposició de controls a les fronteres per part d'Alemanya amb Àustria, d'Àustria amb Eslovènia, d'aquest últim país amb Croàcia, o de Suècia, l'últim a afegir-se al grup, amb Dinamarca per tal de controlar el flux de refugiats el que dona compte de l'erosió de l'àrea de lliure circulació.

Com en altres àmbits del procés de construcció europea, Schengen és només un acte parcial d'integració. Bona part de les polítiques complementàries que permeten la gestió de la mobilitat dins la UE encara resten en mans nacionals. No és possible construir un espai comú de llibertat, seguretat i justícia mentre la gestió de l'asil, el control de les fronteres externes o la política d'integració d'immigrants continuï en mans nacionals i sense polítiques i mecanisme comuns. I mentre els estats membres

continuïn resistint-se a cedir competències, la possibilitat de caure en un desacord més important i en un possible final de Schengen continuï apropant-se. No hi ha mecanismes de governança actuals que permetin assegurar la llibertat interna. La crisi de refugiats ha posat de manifest que, per poder sobreviure, Schengen necessita reformes que van més enllà de l'espai de llibertat, seguretat i justícia (ELSJ).

Caldrà reformar la política comuna d'asil, especialment pel que fa al país responsable d'atendre el procés (la Convenció de Dublín) i reforçar la coordinació en matèria de fronteres exteriors. Però també caldrà dissenyar una política de lluita contra el tràfic de persones que s'esforci en la defensa dels drets humans de migrants i refugiats, i treballar també sobre les causes que provoquen els desplaçaments forçosos, entre altres factors.

Caldrà aprendre dels errors. Tancar la frontera entre Alemanya i Àustria per controlar l'entrada de refugiats va ser contraproduent si el que buscava el Govern alemany era pressionar la resta dels estats membres perquè es comprometessin de manera solidària amb la gestió i la reubicació dels refugiats. Finalment, i de manera col·lectiva, la UE haurà de millorar la seva capacitat d'anticipació i previsió. No només davant la nova arribada de refugiats sinó també davant l'enfortiment de forces polítiques euroescèptiques i antiimmigració que reclamen restriccions permanents a la lliure circulació de persones. Unes forces que no han dubtat a utilitzar els atemptats de París per reafirmar-se en les seves tesis. Davant d'aquests discursos cal posar sobre la taula i explicar a l'opinió pública que el tancament de les fronteres internes tan sols debilitarà, encara més, la capacitat de reacció coordinada i conjunta.

Debilitar Schengen utilitzant-lo com a eina de pressió és colpejar directament el cor d'Europa, posar en perill un dels seus pilars fonamentals i, especialment, el desenvolupament d'una ciutadania europea. La qüestió dels refugiats no serà una crisi temporal, pot persistir durant molts anys. Per això, mentre els estats membres no arribin a acords globals que afectin el conjunt de la Unió i en els quals la solidaritat i la cooperació siguin la base fonamental, el sistema Schengen serà desposseït de la seva essència. Potser no vegem una declaració de defunció, però el seu col·lapse serà cada vegada més visible.

En definitiva, podrà la crisi dels refugiats posar fi a la lliure circulació de persones? La resposta és que pot ser un motiu de pes però no suficient. La confluència de diferents fronts oberts com ara l'increment de la mobilitat laboral intracomunitària per causa de la crisi econòmica, la immigració de nacionals de tercers països tant procedents de l'exterior com del mateix espai Schengen, el creixement de partits euroescèptics i ara la crisi dels refugiats són factors que sumen en l'equació que posa en perill la lliure circulació de persones. Si els estats membres segueixen introduint tancaments temporals de les fronteres nacionals, la Unió es veu abocada a un debilitament de poder i influència tant intern com extern.